

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ УСПІШНОЇ АДАПТАЦІЇ ДИТИНИ РАНЬОГО ВІКУ ДО ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

PEDAGOGICAL CONDITIONS FOR THE SUCCESSFUL ADAPTATION OF AN EARLY CHILD TO A PRESCHOOL EDUCATION INSTITUTION

Актуальність теми присвячена комплексному дослідженню педагогічних умов адаптації дітей раннього віку до закладу дошкільної освіти, теоретичне узагальнення і нове вирішення якої дозволило розкрити зміст досліджуваного явища. Визначаючи сутність педагогічних умов, встановлено, що вони створюються педагогами, а фактори існують об'єктивно, незалежно від діяльності. Тому сутність педагогічних умов доцільно визначати через поняття обставини, а не фактори. Визначено, що педагогічні умови – це обставини, які обумовлюють певний напрямок розвитку педагогічного процесу.

Доведено, що процес адаптації дітей раннього віку до закладу дошкільної освіти суттєво підвищується за наявності сукупності педагогічних умов, які передбачають: створення емоційної підтримки дитини; формування у дітей почуття впевненості в оточенні; формування позитивних дитячих взаємин; співпраця вихователя та сім'ї. Емоційна підтримка повинна бути як у закладі дошкільної освіти так і в родині. За умови емоційної підтримки дорослого діти проявляють пізнавальну й поведінкову активність, намагаються пристосуватися до нової ситуації. Для формування у дітей почуття впевненості в оточенні потрібна професійна обізнаність педагога з даної проблематики. Для формування взаємин між однолітками радимо спеціально організовувати взаємини дітей, використовувати драматизацію, малювання, обговорення, під час чого діти у своїй уяві відтворюватимуть ту чи іншу ситуацію, ставитимуть себе на місце героїв, намагатимуться уявити їхні думки і почуття, їх ставлення до інших, зрозуміти їхні дії. Співпраця в умовах закладу освіти є більш ефективним при спільних зусиллях педагога і батьків. Основою його формування є пошук і встановлення точок дотику, що сприймаються кожним учасником і є значущими для всіх.

Ключові слова: умови, педагогічні умови, адаптація, заклад дошкільної освіти.

The topicality of the topic is devoted to a comprehensive study of the pedagogical conditions for the adaptation of young children to a preschool education institution, the theoretical generalization and new solution of which allowed to reveal the meaning of the phenomenon under study. Determining the essence of pedagogical conditions, it was established that they are created by teachers, and factors exist objectively, regardless of activity. Therefore, it is advisable to define the essence of pedagogical conditions through the concept of circumstances, not factors.

It has been proven that the process of adaptation of young children to a preschool education institution increases significantly in the presence of a set of pedagogical conditions that include: creating emotional support for the child; formation of children's sense of confidence in the environment; formation of positive children's relationships; cooperation between the teacher and the family. Emotional support should be available both in the preschool and in the family. With the emotional support of an adult, children show cognitive and behavioral activity, try to adapt to a new situation. In order to form children's sense of confidence in the environment, a teacher's professional knowledge of this issue is required. To form relationships between peers, we advise you to specially organize children's relationships, use dramatization, drawing, discussion, during which children will recreate this or that situation in their imagination, put themselves in the place of heroes, try to imagine their thoughts and feelings, their attitude towards others, understand their actions. Cooperation in the conditions of an educational institution is more effective with the joint efforts of the teacher and parents. The basis of its formation is the search and establishment of points of contact that are perceived by each participant and are significant for all.

Key words: conditions, pedagogical conditions, adaptation, preschool education institution.

УДК 373.2.015.3-044.332
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2024/71.2.31>

Смолюк С.В.,
канд. пед. наук,
доцент кафедри загальної педагогіки
та дошкільної освіти
Волинського національного
університету імені Лесі Українки

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Адаптація дитини раннього віку до закладу дошкільної освіти є складним і багатограним процесом, який впливає на психологічний, емоційний та соціальний розвиток дитини. Цей процес включає звикання до нових умов, режиму, оточення та взаємодії з однолітками і вихователями. Успішна адаптація залежить від ряду педагогічних умов, які повинні бути створені для забезпечення комфортного і безболісного переходу дитини до нового середовища.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

На загальнонаукове розуміння сутності процесу адаптації значно вплинули зарубіжні та вітчизняні дослідження, виконані в різних напрямках психологічної науки. Проблема адаптації до умов

закладу дошкільної освіти займалися Н. Аксаріна, Н. Захарова, В. Мушинський, С. Нечай, Р. Тонкова-Ямпольская, Т. Черток, Л. Якименко. Пошук методів та прийомів, що полегшують адаптацію дітей до закладу дошкільної освіти досліджували Гаврило О, Т. Гурковська, Л. Козак, Д. Хожай, О. Нуреєва, З. Шейнфельд.

Мета статті – виявити умови успішної адаптації дітей раннього віку до закладу дошкільної освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Перспектива наукового пошуку вимагає з'ясувати сутності понять «умова», «педагогічні умови», осмислення понять, покладених у їх основу. Існують різні тлумачення сутності педагогічних умов. Вчені трактують педагогічні умови як: педагогічні обставини, які сприяють (або протидіють) прояву

педагогічних закономірностей, зумовлених дією певних факторів; сукупність чинників суспільного, побутового, прикладного оточення, що впливають на кого-небудь, що-небудь і створює середовище, у якому протікає щось; комплекс об'єктів, який зумовлює функціонування певного явища; сукупність об'єктивних можливостей змісту, форм, методів, прийомів, засобів педагогічного управління та матеріально-просторового середовища, що забезпечують успішне вирішення поставлених та спроектованих завдань. З погляду філософії, це категорія, що виражає відношення предмета до навколишніх явищ, без яких він функціонувати не може; умови складають те середовище, обстановку, у яких явище або процес виникають, функціонують та розвиваються.

У новому тлумачному словнику української мови умови визначаються як сукупність положень, що лежать в основі чого-небудь, як необхідна обставина, що робить можливим здійснення, створення, утворення чого-небудь, або сприяє чомусь [5, с. 686].

Визначальним є розуміння умови як зовнішньої обставини, середовища, необхідного для існування, перебігу, розвитку певного явища (предмета), визначення ситуації залежності предмета від умови. Педагогічними умовами вважають, обставини, що сприяють розвитку чи затримці навчально-виховного процесу. Вони забезпечують цілісність навчання та виховання, сприяють всебічному гармонійному розвитку особистості дитини.

Визначаючи сутність педагогічних умов, зазначимо, що вони створюються педагогами, а фактори існують об'єктивно, незалежно від діяльності. Тому сутність педагогічних умов доцільно визначати через поняття обставини, а не фактори. Таким чином педагогічні умови – це обставини, які обумовлюють певний напрямок розвитку педагогічного процесу. Можна погодитися і з думкою про те, що педагогічні умови – це сукупність об'єктивних можливостей змісту, форм, методів, прийомів, засобів педагогічної діяльності. Але більш детального розгляду потребує думка про те, що об'єктивні можливості матеріально-просторового середовища є педагогічними умовами. На наш погляд, не всі такі можливості є педагогічними умовами, а тільки ті, які створюються саме педагогом та є продуктом його діяльності [7, с. 13].

Гаврило О. у своєму дослідженні виділила наступні умови адаптації дітей, які полягають у: 1) взаємодії сім'ї та працівників закладу дошкільної освіти: надати батькам поради щодо дотримання режиму дня, уточнити, що в дитини мають бути сформовані навички самообслуговування, наблизити умови закладу дошкільної освіти до домашніх, формувати в дитини позитивні установки; 2) усунення психоемоційного напруження,

встановлення емоційного контакту з дитиною, увага до потреб та індивідуальних особливостей дитини; 3) створення в цілому емоційно-позитивної атмосфери в дитячому колективі [1, с. 60].

Проаналізувавши психологічні та педагогічні джерела, педагогічними умовами успішного проходження адаптаційного періоду можна визначити наступні (Див. рис. 1).

Перша умова включає створення емоційної підтримки. Емоційна підтримка у сім'ї та закладі дошкільної освіти не повинна зводитись до створення «теплих» умов. Дорослі оберігають дітей від переживань, невдоволення, розпачу, страждань і у дошкільному дитинстві це вдається забезпечити. Проте штучно обмежувати коло дитячих переживань недоцільно, оскільки попереду на дитину чекають різні впливи у тому числі негативні. Доцільніше навчити її долати негативні переживання, контролювати власні емоції, регулювати самопочуття. Емоційна підтримка повинна бути як у закладі дошкільної освіти так і в родині.

Насамперед емоційна підтримка у ЗДО характеризується: встановлення емоційного контакту вихователя з дитиною; створення позитивного емоційного настрою у групі по відношенню до кожної дитини (особливо у період адаптації); формування у дітей позитивного ставлення до перебування у групі, через створення емоційно теплої атмосфери; створення атмосфери емоційної безпеки у групі; стимулювання у дітей яскравих емоційних переживань, утому числі колективних; формування у дитини позитивного «Я» образу; у стосунках з однолітками культивувати вміння пробачати, виявляти симпатію, співчуття; розвивати у дітей здатність через дію виказувати емоційний стан; розвивати вміння реагувати на інтонацію, міміку, жести дорослого; закріплювати готовність до спільної з дорослим діяльності через емоційний контакт; підтримка дитини у емоційних переживаннях, навчання контролю за емоціями.

Разом з тим емоційна підтримка у родині характеризується: підтримка та збереження емоційного контакту дитини з мамою та батьком;

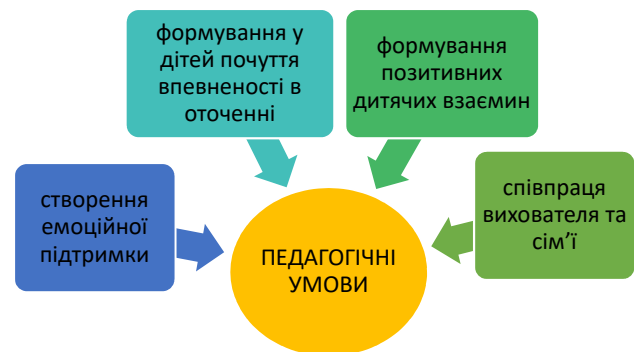

Рис. 1. Педагогічні умови успішного проходження адаптаційного періоду дітьми раннього віку в ЗДО

підтримка у родинних стосунках емоційної чутливості членів родини, вираження емоційного відгуку один на одного; створення такої моделі батьківської поведінки, яка б давала дитині почуття емоційної захищеності; стимулювання у дитини яскравих емоційних переживань, пов'язаних з родинним життям; допомога дорослому дитині у наданні можливості самореалізації зусиллями власного «Я»; сприяти оптимізації інтимних стосунків між дитиною і батьками; емоційна підтримка доброго відношення до матері, батька, близьких людей; підтримка спільної діяльності дорослих та дитини, створення позитивних емоційних вражень від взаємодії.

Благополучна емоційна атмосфера зв'язана двома головними галузями розвитку дошкільника: з діяльністю та спілкуванням, які зароджують різноманітні відносини та створюють тонус позитивного настрою дітей.

Вихователь – професіонал, який використовує власні практичні навички та теоретичні знання може з легкістю сприяти уповільненню негативних емоційних станів дитини в період адаптації. В цей період педагог має проявляти любов, уважність та чуйність до дітей, обов'язково спостерігати й аналізувати рівень розвитку дошкільників та керувати їхньою поведінкою під час труднощів, які можуть виникати у процесі адаптації [6, с.262].

Таким чином, за умови емоційної підтримки дорослого (вихователів та сім'є) діти проявляють пізнавальну й поведінкову активність, намагаються пристосуватися до нової ситуації.

Друга умова – формування у дітей почуття впевненості в оточенні. Для формування у дітей почуття впевненості в оточенні вчена Н. Захарова у своєму дослідженні пропонує: збагачення кола знайомих; взаємодія сім'ї та закладу дошкільної освіти в дотриманні однакового режиму дня; забезпечення єдності родинного та суспільного виховання й вимог, які висуваються перед дитиною; застосування різних форм і видів діяльності, що відповідатимуть потребам та інтересам дітей; створення позитивної атмосфери; професійна обізнаність педагога з даної проблематики [3].

Таким чином, аби не було дискомфорту, дитину потрібно поступово ознайомити з закладом дошкільної освіти. Спочатку дитину краще залишати в закладі дошкільної освіти на кілька годин та поступово збільшувати час перебування до повного дня. Також слід контролювати надходження новачків у групу, воно має бути поступовим (не більше 1–2 осіб на тиждень), адже дітям притаманне «емоційне зараження» (хтось починає плакати, інші підхоплюють [3, с. 7].

За спостереженнями вчених, потрапляючи в нову соціальну групу, дитина раннього віку може виявляти протягом певного часу дезадаптаційні прояви, які впливають на успішну адаптацію

дитини до умов закладу дошкільної освіти. Основними ознаками дезадаптації дітей на етапі входження у нову соціальну ситуацію можуть бути численні невротичні реакції, негативні форми поведінки, замкнутість, зниженні рівня мовленнєвої та загальної психічної активності, формування негативних установок [7, с. 214].

Нове сприймається завжди складно, тому опинившись у незнайомому оточенні, дитина переживає брак інформації, проте має інтенсивно адаптуватися до нових обставин – це і викликає емоційне напруження, тривожність різного ступеня вираження. Наявність у дитини попередньої позитивної інформації про нове середовище визначає ступінь її емоційного напруження. Дефіцит адекватної інформації, брак соціального досвіду і обумовлюють виникнення тимчасової дезадаптивності дитини.

Таким чином для успішної адаптації дитини до умов дошкільного закладу необхідно сформулювати у неї позитивну установку на дитячий садок та максимально зблизити її режиму дня в сім'ї з режимом закладу дошкільної освіти.

Третя умова – формування позитивних дитячих взаємин. Підготовка дитини до життя серед дорослих починається з її уміння будувати свої стосунки з однолітками: спочатку в закладі дошкільної освіти, а потім в школі. У соціальному закладі дитина отримує можливість стати самостійним. У перші дні перебування серед однолітків деякі діти відчують себе самотньо (немає поруч мами, папи, бабусі, а діти і вихователь поки що чужі), але через деякий час вони освоюються, відчують себе упевненіше і спокійно. Змістовне життя і чіткий розпорядок дня, безліч захоплюючих ігор і іграшок, цікаві заняття і екскурсії, ігрові куточки і т. д. створюють відчуття приємної новизни [4, с. 6]. Отже, вихователь з першого дня перебування малюка в групі повинен дати відчутти йому всі переваги життя в колективі однолітків.

Для формування взаємин між однолітками Максимова О. радить спеціально організувати взаємини дітей (створення виховних ситуацій), використовувати драматизацію, малювання, обговорення, під час чого діти у своїй уяві відтворюватимуть ту чи іншу ситуацію, ставитимуть себе на місце героїв, намагатимуться уявити їхні думки і почуття, їх ставлення до інших, зрозуміти їхні дії [4, с. 7]. Підсумовуючи вище сказане, визначаємо основні характеристики взаємин дітей, до розвитку яких має прагнути вихователь: вияв взаємного інтересу, особистісна орієнтація співрозмовників, рівність особистісних позицій взаємодіючих суб'єктів, проникнення у світ почуттів один одного, врахування бажань усіх сторін. При цьому дитина виступає суб'єктом пізнання, спілкування, предметно-перетворювальної діяльності, творення

своєї індивідуальності. Для цього необхідно: знайомство дітей, їх зближення один з одним; знайомство з вихователями, встановлення відносин між вихователями і дітьми, заснованих на довірі; знайомство з групою і дошкільним закладом, їх «освоєння»; знайомство зі всім персоналом дошкільного закладу; знайомство з дітьми старшої групи. Все це організовується в ЗДО у формі розвиваючих ігор, проведення яких вимагає від дорослого знань і виконання певних умов [2, с. 70–71].

Четверта умова включає в себе співпрацю закладу дошкільної освіти та сім'ї. Така співпраця в умовах закладів освіти є більш ефективним при спільних зусиллях педагога і батьків. Основою його формування є пошук і встановлення точок дотику, що сприймаються кожним учасником і є значущими для всіх.

Негативне ставлення дитини до ЗДО є одним з проявів ускладненої адаптації, яка може бути спричинена неправильним психолого-педагогічним супроводом адаптаційного періоду з боку дорослих та відсутньою конструктивною взаємодією між батьками і педагогами. На нашу думку, проблема, у першу чергу, полягає в неготовності значного числа батьків майбутніх вихованців до конструктивної взаємодії із ЗДО в якості активного і відповідального за кінцевий результат учасника освітнього процесу.

Висновки. Отже, спільна та узгоджена праця педагогів закладу дошкільної освіти та сім'ї сприяють легкій адаптації дитини до нових соціальних умов. Полегшує звикання до нових умов перш за все: позитивно-емоційне ставлення до дитини (ласкаве спілкування); задоволення потреб фізіологічних і пізнавальних; індивідуальний підхід до

дитини та максимальне наближення умов закладу дошкільної освіти до домашніх.

Перспективи подальших наукових пошуків вбачаємо в дослідженні ускладненої адаптації дітей дошкільного віку до умов закладу дошкільної освіти.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Гаврило О. Умови адаптації дітей раннього віку до закладу дошкільної освіти. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2021. № 2 (106). С. 56–66.
2. Волкова В., Мерц О. Адаптація дітей раннього віку до умов дошкільного закладу. *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету*. Серія : Педагогіка. 2017. № 1. С. 68–72. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmdpu_2017_1_12.
3. Захарова Н. Адаптація дітей до дитсадка. *Дошкільне виховання*. 2006. № 4. С. 8–10.
4. Максимова О.О. Формування взаємин у дитячому колективі. *Організація освітнього простору у закладі дошкільної освіти і школі: проблеми і перспективи*: зб. наукових праць : в 2-х ч. Житомир: ФОРМ Левковець, 2020. Ч. 1. С. 6–9.
5. Новий тлумачний словник української мови у трьох томах : 200 000 слів у 3-х т. / уклад. В. Яременко, О. Сліпушко. Київ : Вид-во «Аконіт», 2006. Т. 3. 862 с.
6. Соловей Ю. О. Соціальна адаптація дітей дошкільного віку в умовах закладу дошкільної освіти. *Науковий вісник ужгородського університету*. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота». 2022. Випуск 1 (50). С. 260–263.
7. Шкляр Н. А. Адаптація дитини молодшого дошкільного віку до ДНЗ: взаємодія вихователів з батьками. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді*. 2016. Вип. 20(2). С. 324–336. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tmpvd_2016_20%282%29__32